

içerisinde olmaya ihtiyacı vardır. Aksi takdirde varlığını sürdüremez. Bu yüzden ona, “birbiriyile ünşiyet, ilişki kuran” anlamına gelen “insan” adı verilmiştir. İslâm, bireyi olduğu kadar toplumu da dikkate alan sosyal uzanımlı bir dindir. İslâm’ın bu boyutu, inanç, ibadet, ahlâk ve insanî ilişkilerin hepsinde açlkça görülmektedir.

يَٓا
اَيُّهَا
النَّاسُ
اِنَّا
خَلَقْنَاكُمْمِنْ ذَكَرٍوَاُنْثٰى
وَجَعَلْنَاكُمُْمْوَشُعُوبًاوَقَبَٓائِلَ
لِتَعَارَفُواۜ اِنَّ
اَتْقٰيكُمْۜ اِنَّ
اللّٰهَ
عَل۪يمٌ
خَب۪يرٌ “Ey insanlar!
Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dışiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık...” (Hucurât, 49/13.) buyurarak insanların sosyal yönüne işarette bulunan Yüce Allah, emir ve yasaklarını bildirirken hem bireyi hem de toplumu gözetmiş ve insana sosyal bir varlık olduğunu her fırسatta hatırlatmıştır. Allah Teâlâ, ilk vahiy tecrübesinin tedirginliği ile örtüsüne bürünen elçisine, daha peygamberliğinin başlangıcında kalkıp topluma karışmayı, çevresini uyarmayı emretmişti.5 Bundan böyle Allah’ın Elçisi’nin omuzlarına, en yakınlarından hiç tanımadığı uzak kabilelere kadar toplumun tüm fertlerine karşı ağır bir sorumluluk yüklenmişti. İnsanlığa kim olduklarını, kimden gelip kime gideceklerini anlatacak, davetine icabet edenlere adımlarını nasıl doğru atacaklarını öğretecekti. Artık evde, mescitte, sokakta, çarşida veya savaş meydanında insanları görüp gözetiyor, Rabbinden öğrendiklerini birlikte yaşadığı, hemhâl olduğu insanlara öğretiyordu. Yüce Nebî, kalplerinde yer eden sorumluluk duygusunu “emanet” diye adlandırıyor, dolayısıyla imandan kaynaklanan ve aralarında bir ünşiyet, bir yakınlaşma peyda eden bu duyguya sahip çikmalarını müminlere telkin ediyordu. Buna göre insan ilişkileri, müminin kendi nefinden başlayan ve dünyanın en ücra köşesindeki kişiye kadar uzanan bir görevler bütünüydü. Emanetin en ağığını Resûlullah üstlenmişti. O, hem diğer insanlar gibi bir beşer hem de onlardan farklı olarak Allah’tan vahiy alan yani devamlı surette O’nunla iletişim hâlinde olan bir Peygamber’di. Bir yandan yaşadığı toplumun bir ferdi olarak beşerî ilişkilerini devam ettiriyor, diğer yandan bazı vakitleri Rabbine ibadete ayıryordu. Kendi hayatında neyi yaşıyor,

nasıl uyguluyorsa insanlara da onu tavsiye ediyordu. İnde yaşadığı toplumun lideriydi; etrafındakiler y;z;ne baktıkları zaman saygından i;leri &rperirdi. Ama Mescid-i Nebevî inşa edilirken ya da savaş i;in hendekler kazılırken herkesle beraber çalışmış ve herkes gibi o da yorulmuştu. İnsanlardan gelecek herhangi bir zahmetten çekindiği olmamıştı. Gerektiğinde bir devlet başkanı sıfatıyla ashâbının ödeyemediği borçlari karşılamıştı. Her seviyeden insana kapısı açiki. Soru sorana cevap verir, hâlini arz edenin ihtiyacını görmeye çalışırı. Hatta Medine’deki cariyelerden herhangi biri ihtiyacını bildirmek üzere ona gelir, elinden tutup onu istediği yere kadar götürür, Resûlullah da onun elini bırakmadı. İnsanlarla hep i;çe olan Hz. Peygamber, aynı şekilde ümmetinin de başkalarıyla iyi ilişkiler i;çinde olmasını istiyordu. Ashâbına, إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا كَانَ مُخَالِطًا النَّاسَ وَيَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ خَيْرٌ مِنَ الْمُسْلِمِ الَّذِى لاَ يُخَالِطُ النَّاسَ وَلاَ يَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ “insanların vereceği eza ve cefaya katlanmayı”, (Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 55.) ama “kimseye eziyet etmemeyi” hayatlarının temel düsturu olarak öğütlemiştir. Nitekim o Müslüman’i, الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ “elinden ve dilinden Müslümanların selâmette olduğu”; mümini ise وَالْمُؤْمِنُ ممَنْ أَمِنَهُ النَّاسُ عَلَى دِمَائِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ ِمْ “insanların canları ve malları hususunda kendilerine zarar vermeyeceğinden emin oldukları” (Tirmizî, &lcirc;mân, 12.) kimse olarak tanımlamıştı. Buna göre inanan insan, imanının bir gereği olarak toplumda

huzursuzluğa ve zarara neden olacak her tüuml;rlüuml; davranıştan uzak kalmalıydı. Bu doğrultuda Hz. Peygamber, mescit veya çarşı gibi kalabalık mekânlara girerken yanında ok bulunan kimselerin oklarının uçlarını tutmak suretiyle ihtiyatlı davranışlarını, yanlışlıkla da olsa başkalarına zarar vermekten kaçınmalarını tavsiye etmişti. Allah Resûlü imanın yetmiş küsur kısmının bulunduğuunu, bunların en aşagısının yoldan geçenlere zarar verecek şeyi ortadan kaldırmak olduğunu söylerken de aynı hakikate işaret etmişti.

إِيَّاكُمْ
وَالظَّنَّ ،
فَإِنَّ
الظَّنَّ
أَكْذَبُ
الْحَدِيثِ ،
وَلاَ
تَحَسَّسُوا
، وَلاَ
تَجَسَّسُوا
، وَلاَ
تَدَابَرُوا
، وَلاَ
تَبَاغَضُوا
، وَكُونُوا
عِبَادَ
اللَّهِ
إِخْوَانًا
“Zandan sakının! Çünkü zan, sözün en yalanıdır. Birbirinizin eksikliğini bulmaya çalışmayın, birbirinizin özel ve mahrem hayatını da araştırmayın. Birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırtınızı dönmeyin (küsmeyin), birbirinize kin ve nefret de beslemeyin. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun!”
 (Buhârî, Edeb, 57.) buyururken, insanların birbirine güvenini yok eden davranışlardan şiddetle sakınılmasını emretti. Hz. Peygamber bu esası ihlâi eden hakkında ise şöyle buyurmuştu: إِنَّ
مِنْ شَرِّ
النَّاسِ
مَنِ
اتَّقَاهُ
النَّاسُ
لِشَرِِّ “İnsanların en kötüsü, şerrinden dolayı insanların kendisinden çekindiği kimsedir.” (Muvatta’, Hüsnü’l-hulk, 1) Resûlullah’ın öğrettiği muamele tarzı, aslında Kur’ân-ı Kerîm’de,
وَاِنَّكَ
لَعَلٰى
خُلُقٍ
عَظ۪يمٍ “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin!” (Kalem, 68/4) diye kendisini öven Rabbinin

kullarına muamelesi idi. Âlemelerin Rabbi “Rahmân” idi ve O, merhameti kendi zâtına farz kılmıştı. “Rahîm” idi, kullarına açtığı rahmet ve Iütuf kapıları sayısızdı. O’nun âlemelere rahmet olarak gönderdiği elçisi de sosyal ilişkilerin koparılmasını asla istemez aksine daha da sağlamlaştırılmasını tavsiye ederdi. Hatta bu konuda yapılan iyiliklerin karşılıklı olmasının da ötesinde bir ahlâkî tutum sergileyerek gelmeyene gitmeyi, vermeyene vermeyi, zulmedeni affetmeyi, yani her hâlükârda lütufkâr olmayı öğülemiştir. Resûlullah, sadece kendi rahatını düşün en bencilce bir hayat tarzından ashâbını ısrarla sakındırmıştı. Müminler sadece “ben nasıl rahat ederim ”e göre değil, “nasıl rahat ettiririm”e göre de hayatlarını tanzim etmeliydi. Kardeşinin ihtiyacını gözetmek ve sıkıntılı gününde onun yanında olmak, bir mümin için hayat tarzı hâline gelmeliydi. Nitekim sahâbeden Berâ’ b. Âzib,
#1571;#1614;#1605;#1614;#1585;#1614;#1606;#1614;#1575;
#1585;#1614;#1587;#1615;#1608;#1604;#1615;
#1575;#1604;#1604;#1617;#1614;#1607;#1616; #1589;#1604;#1609;
#1575;#1604;#1604;#1607; #1593;#1604;#1610;#1607;
#1608;#1587;#1604;#1605;
#1576;#1616;#1587;#1614;#1576;#1618;#1593;#1613;
#1576;#1616;#1593;#1616;#1610;#1614;#1575;#1583;#1614;#1577;#1616;
#1575;#1604;#1618;#1605;#1614;#1585;#1616;#1610;#1590;#1616; #1548;
#1608;#1614;#1575;#1578;#1617;#1616;#1576;#1614;#1575;#1593;#1616;
#1575;#1604;#1618;#1580;#1614;#1606;#1614;#1575;#1574;#1616;#1586;#16
16; #1548;
#1608;#1614;#1578;#1614;#1588;#1618;#1605;#1616;#1610;#1578;#1616;
#1575;#1604;#1618;#1593;#1614;#1575;#1591;#1616;#1587;#1616; #1548;
#1608;#1614;#1606;#1614;#1589;#1618;#1585;#1616;
#1575;#1604;#1590;#1617;#1614;#1593;#1616;#1610;#1601;#1616; #1548;
#1608;#1614;#1593;#1614;#1608;#1618;#1606;#1616;
#1575;#1604;#1618;#1605;#1614;#1592;#1618;#1604;#1615;#1608;#1605;#16
16; #1548;
#1608;#1614;#1573;#1616;#1601;#1618;#1588;#1614;#1575;#1569;#1616;
#1575;#1604;#1587;#1617;#1614;#1604;#1575;#1614;#1605;#1616; #1548;
#1608;#1614;#1573;#1616;#1576;#1618;#1585;#1614;#1575;#1585;#1616;
#1575;#1604;#1618;#1605;#1615;#1602;#1618;#1587;#1616;#1605;#1616;
#1548; #1608;#1614;#1606;#1614;#1607;#1614;#1609;
#1593;#1614;#1606;#1616;
#1575;#1604;#1588;#1617;#1615;#1585;#1618;#1576;#1616;
#1601;#1616;#1609;
#1575;#1604;#1618;#1601;#1616;#1590;#1617;#1614;#1577;#1616; #1548;
#1608;#1614;#1606;#1614;#1607;#1614;#1575;#1606;#1614;#1575;
#1593;#1614;#1606;#1618;
#1578;#1614;#1582;#1614;#1578;#1617;#1615;#1605;#1616;
#1575;#1604;#1584;#1617;#1614;#1607;#1614;#1576;#1616; #1548;
#1608;#1614;#1593;#1614;#1606;#1618;
#1585;#1615;#1603;#1615;#1608;#1576;#1616;
#1575;#1604;#1618;#1605;#1614;#1610;#1614;#1575;#1579;#1616;#1585;#16
16; #1548; #1608;#1614;#1593;#1614;#1606;#1618;

لُبْسِ
الْحَرِيرِ ،
وَالدِّيبَاجِ ،
وَالْقَسِّىِّ
وَالإِسْتَبْرَقِ . “Peygamber (sav) bize şu yedi şeyi emretti: Hastayı ziyaret etmek, cenazeyi (kubre kadar) takip etmek, aksırana Allah’tan rahmet dilemek, zayıfa yardım etmek, mazluma yardım etmek, selâmı yaymak ve yemin edenin yeminini tasdik etmek.”&nbs; (Buhârî, İsti’zân, 8) derken, Hz. Peygamber’in ashâbını sosyal hayatın gereklileri konusunda eğitmek için ne kadar hassas davranışlığını ortaya koyuyordu. Resûlullah’ın öğrettiği toplumsal ahlâka göre gücü yeten müminler, gücü yetmeyenlerin hizmetinde olmaliydi. Hz. Peygamber,السَّاعِى
عَلَى
الأَرْمَلَةِ
وَالْمِسْكِينِ
كَالْمُجَاهِدِ فِى
سَبِيلِ
اللَّهِ ،
أَوِ
الْقَائِمِ
اللَّيْلَ
الصَّائِمِ
النَّهَارَ “Dul bir kadının ve fakirin işleri için koşturulan kimse, Allah yolunda cihad eden yahut geceyi namazla gündüzü oruçla geçilen kimse gibidir.” (Buhârî, Nafakât, 1) &nbs;buyurarak, hizmet ehli olmanın Hak katındaki kıymetini bildirmiştir. Nitekim insanların en hayırlısı, onlara en faydalı olandı. Diğer taraftan insanların hizmetinde olmak, maddî imkânlara bağlı olmaksızın her müminin hayatını kuşatabilecek bir olguydu. Allah Resûlü,تَعْدِلُ
بَيْنَ
الاِثْنَيْنِ صَدَقَةٌ
وَتُعِينُ
الرَّجُلَ
فِى
دَابَّتِهِ
فَتَحْمِلُهِ
عَلَيْهَا
أَوْ
تَرْفَعُ

لَهُ
عَلَيْهَا
مَتَاعَهُ
صَدَقَةٌ ,
وَالْكَلِمَةُ
الطَّيِّبَةُ
صَدَقَةٌ
وَكُلُّ
خَطْوَةٍ
تَمْشِيهَا
إِلَى
الصَّلاَةِ
صَدَقَةٌ
وَتُمِيطُ
الأَذَى عَنِ
الطَّرِيقِ
صَدَقَةٌ “İki kişinin arasında
adaletle karar vermen bir sadakadır. Hayvanına binmek isteyen bir kimseyi hayvana bindirmen
yahut eşyasını hayvana yüklemen bir sadakadır. Güzeln söz bir sadakadır.
Namaza giderken attığın her adım bir sadakadır. İnsanlara eziyet veren şeyleri yoldan kaldırman
(bile) bir sadakadır.” (Müslim, Zekât, 56.) diyordu. Zira sadaka ismi altında
zikredilen bütün bu hususlar, aslında insanlara olan sadakat ve samimiyetin birer
göstergesiidi. Toplum içinde yaşadığımıza göre, her hâlükârda
diğer insanların da maslahatını dikkate almak gerekiyordu. Nitekim Efendimiz ashâbına,
غَضُّ
الْبَصَرِ ،
وَكَفُّ
الأَذَى ،
وَرَدُّ
السَّلاَمِ ،
وَأَمْرٌ
بِالْمَعْرُوفِ ، وَنَهْىٌ
عَنِ
الْمُنْكَرِ
“Gözü (harama bakmaktan) sakınmak, rahatsızlık verecek şeyleri ortadan
kaldırmalarını, selâma karşılık vermelerini, (insanları) iyiliğe davet edip
kötülükten sakındırmak suretiyle kenarına oturdukları yolun dahi hakkını
vermelerini” (Buhârî, Mezâlim, 22) tembihlemiştir.
Resûlullah, insan ilişkilerinde öncelikle en yakındakilerin gözetilmesini ısrarla
vurguluyordu. Nitekim Allah yolunda cihad etmek üzere kendisinden izin isteyen bir adamın
anne babasının kendisine muhtaç hâlde olduklarını öğrenince,
فَفِيهِمَا
فَجَاهِدْ “Öyleyse
onlar için cihad et (çaba göster).” (Buhârî;
Cihâd, 138) buyurmuştu. Sadakaların da öncelikle ihtiyaçç sahibi aile fertlerine
ve akrabalara verilmesi gerektiğini beyan etmiştir.

خَيْرُكُمْ
خَيْرُكُمْ
لأَهْلِهِ
وَأَنَا
خَيْرُكُمْ
لأَهْلِى “Sizin en
hayırınız, ailesine karşı en hayırlı şekilde davranışlarınızdır.” (Tirmizî, Menâkib,
63) buyururken, Müslümanların başkalarından önce en yakındakilerle iyi ilişkiler
kurması gerektiğini vurgulamıştı. Kişinin yakın çevresini oluşturan komşularla
ilişkilerine de özen göstermesi gerekiyordu. Allah’a ve âhiret
gününe iman eden kişi, komşusuna eziyet etmemeli aksine onunla iyi ilişkiler
kurmaloğdı. Nitekim şehrleri gerçek anlamda yaşanılabilir ve müreffeh kılan şey,
sağlıklı bir zemine oturmuş insan ilişkileriydi. Bu nedenle Sevgili Peygamberimiz, eşi Hz.
Âişe’ye şöyile demişti: لَهَا
إِنَّهُ مَنْ
أُعْطِيَ
حَظَّهُ مِنْ
الرِّفْقِ
فَقَدْ
أُعْطِيَ
حَظَّهُ مِنْ
خَيْرِ
الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ
16; وَصِلَةُ
الرَّحِمِ
وَحُسْنُ
الْخُلُقِ
وَحُسْنُ
الْجِوَارِ
يَعْمُرَانِ
الدِّيَارَ
وَيَزِيدَانِ
16; فِي
الْأَعْمَارِ
16; “Rifktan (yumuşak davranıştan) nasibi verilen kimseye, dünya ve âhiret
iyiliklerinden de nasibi verilmiştir. Sıla-i rahim (akrabalık ilişkilerini gözetmek), güzel
ahlâk ve iyi komşuluk, beldeleri mâmur (yaşanır) hâle getirir ve
ömürleri uzatır.” (İbn Hanbel, VI, 159.) Yani insanlarla kurulan iyi ilişkiler, kişiye
daha huzurlu ve bereketli bir hayat bahşeder. Bu sayede insanlar yaşama sevincini elde ederler ve
böyelce hem bu dünyada hem de âhirette mutlu olurlar. Mümin kulun diğer
insanlara karşı sorumluluğu ve onlarla ilişkisi sadece yakın çevresi ile sınırlı değildi.
Resûlullah kimsesize ve yolda kalana sahip çikmanın da Müslümanların
vazifesini olduğunu bildirmiş, nitekim bir defasında perişan kıyafetlerle huzuruna varan Mudar
kabilesinden bir grup bedevîye yardım için Medinelileri seferber etmişti.
Müslümanlar için sosyal hayat, içinde yaşadıkları bütün
toplumu kapsamaktaydı. Allah Resûlü erkek, kadın, çocuk, köle ya da
hizmetçi ayrimı yapmadan herkesi sosyal hayatın parçası olarak görmektedir.

Bu noktada, kadınların cemaatle namaza katılmalarını teşvik eder, onların eğitim ve öğretimlerine özel zaman ayırırırdı. Yolda yürürken çocuklara rastladığında onlara selâm verir, yanaklarını okşardı. Köle ve hizmetçilerin insanların kardeşleri olduğunu hatırlatır, onlara yediğinden yedirmeyi, giydiğinden giydirmeyi tavsiye ederdi. Nitekim o, bir zamanlar köle olan Bilâli Habeşî’ye Peygamber müezzini olma şerefini yaşamıştı. Hz. Peygamber Müslüman olmayanları da toplumun birer ferdi olarak dikkate alırırdı. Bu nedenle iman ehli olmasalar da müminlerin gayri müslimlere karşı Allah katında sorumlu olduklarını hatırlatmıştı. O, İslâm toplumunun koruması altında yaşayan bir gayri müslimin canına kast edenin, مَنْ قَتَلَ مُعَاهَدًا لَمْ يَرَحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ ، وَإِنَّ رِيحَهَا تُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَامًا Âhirette kırk yıllık mesafeden dahi duyulan cennetin kokusunu duyamayacağını bildirmiştir. (Buhârî, Cizye, 5) لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذ۪ينَ لَمْ يُقَاتِلُوكِ مْ فِي الدّ۪ينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مْ مِننْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُٓوا اِلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ “Allah sizinle din uğruna savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çikarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranışmanızı yasaklamaz.” (Mümtehine, 60/8) âyet-i kerimesi gereğince, savaş hâli dışındaki zamanlarda onlarla en güzel şekilde medenî ilişkiler kurmayı tavsiye etmişti. Sosyal hayat, kişiye çeşitli haklarla birlikte sorumluluklar da getirir. Dolayısıyla insanın kendisi kadar başkalarını

da dikkate alması, sınırlarının farkında olması ve toplum içerisinde ona göre hareket etmesi gerekir. Hz. Peygamber bu sorumluluk bilincini, toplumun farklı kesimlerini temsil eden gemi hadisiyle ifade etmiştir. Buna göre gemiyi paylaşanların bir kısmı üst tarafında, bir kısmı da alt tarafında yolculuk etmeye hak kazanmıştır. Altakiler geminin altında kapalı hâde olduklarından su ihtiyaçları løunu karşılamak için yukarıdakileri rahatsız etmemek amacıyla bulundukları yerden bir delik açmak isterler. Bu durumda yukarıda bulunanlar aşağıdakileri kendi hâline bırakır da gemiyi delmelerine izin verirlerse gemidekilerin tamamı helâk olur. Fakat onlara engel olurlarsa hem onlar hem de kendileri kurtulur.(Buhârî, Şirket, 6) Peygamberimiz bu gemi hadisiyle, hayattaki sosyal oluşum ve katmanları çok veciz bir şekilde ifade etmiştir. Gemiyle kastedilen, aile, mahalle, köy, belde, şehir, üke ve nihayetinde en geniş anlamda dünyayı. Üsttekilerden maksat yönetenler, zenginler, işverenler, güçlüler veya ilim sahibi olanlar, altakiler ise yönetilenler, fakirler, işçiler, işsizler, güçsüzler veya cahillerdi. Açilan delik de sosyal hayatı olumsuz etkileyen hırsızlık, yolsuzluk, rüşvet gibi her türlü gayri meşru yolu temsil ediyordu. Nitekim Müslümanları sorumluluklarının farkında olan “örnek bir toplum” oluşturmakla yükümlü kılan Allah Teâlâ, Kur’an’da şöyile buyuruyordu: #1603;#1615;#1606;#1618;#1578;#1615;#1605;#1618;#1582;#1614;#1610;#1618;#1585;#1614;#1575;#1615;#1605;#1617;#1614;#1577;#1613;#1575;#1615;#1582;#1618;#1585;#1616;#1580;#1614;#1578;#1618;#1604;#1616;#1604;#1606;#1617;#1614;#1575;#1587;#1616;#1578;#1614;#1571;#1618;#1605;#1615;#1585;#1615;#1608;#1606;#1614;#1576;#1616;#1575;#1604;#1618;#1605;#1614;#1593;#1618;#1585;#1615;#1608;#1614;#1578;#1614;#1606;#1618;#1607;#1614;#1608;#1618;#1606;#1614;#1593;#1614;#1606;#1616;#1575;#1604;#1618;#1605;#1615;#1606;#1618;#1603;#1614;#1585;#1616;#1608;#1614;#1578;#1615;#1572;#1618;#1605;#1616;#1606;#1615;#1608;#1614;#1576;#1616;#1575;#1604;#1604;#1617;#1604;#1617;#1648;#1607;#1616;#1756;#1608;#1614;#1604;#1614;#1608;#1618;#1575;#1648;#1605;#1614;#1606;#1614;#1575;#1614;#1607;#1618;#1604;#1615;#1615;#1575;#1604;#1618;#1603;#1616;#1578;#1614;#1575;#1576;#1616;#1604;#1614;#1603;#1614;#1575;#1606;#1614;#1582;#1614;#1610;#1618;#1585;#1611;#1575;#1604;#1614;#1607;#1615;#1605;#1618;#1756;#1605;#1616;#1606;#1618;#1607;#1615;#1615;#1605;#1615;#1575;#1604;#1618;#1605;#1615;#1572;#1618;#1605;#1616;#1606;#1615;#1608;#1606;#1614;#1608;#1614;#1575;#1614;#1603;#1618;#1579;#1614;#1585;#1615;#1607;#1615;#1605;#1615;#1575;#1604;#1618;#1601;#1614;#1575;#1587;#1616;#1602;#1615;#1608;#1606;#1614; “Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah’a inanırsınız...” (Âl-i İmrân, 3/110) Her ne kadar Resûlullah’ın sünnetinde insan ilişkileri bir sorumluluk zinciri olarak tarif edilse de bu sorumluluk, katı bir vazife ahlâkı anlayışına değil, imandan kaynaklanan ülfet, ünşiyet ve muhabbetle

dayalıydı. Hz. Peygamber, ﴿¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁹; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰⁴; ¹⁶¹⁵; ¹⁵⁷⁵; ¹⁶⁰⁴; ¹⁶¹⁸; ¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁵; ¹⁵⁷²; ¹⁶¹⁸; ¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁶; ¹⁶¹⁶; ¹⁶¹⁰; ¹⁶⁰⁶; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰¹; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁹; ¹⁵⁷⁸; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰⁸; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁵; ¹⁵⁸³; ¹⁶¹⁷; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁷; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁸; ¹⁶⁰⁸; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁸; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁸⁵; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁵; ¹⁵⁸¹; ¹⁶¹⁵; ¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁷; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁸; ¹⁶⁰⁸; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁸; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁹³; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁵; ¹⁵⁹¹; ¹⁶¹⁵; ¹⁶⁰¹; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁷; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁸; ¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁹; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰⁴; ¹⁶¹⁵; ¹⁵⁷⁵; ¹⁶⁰⁴; ¹⁶¹⁸; ¹⁵⁸⁰; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁸⁷; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁸³; ¹⁶¹⁶; ¹⁵⁷³; ¹⁶¹⁶; ¹⁵⁸⁴; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁵; ¹⁵⁷⁵; ¹⁵⁸⁸; ¹⁶¹⁸; ¹⁵⁷⁸; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰³; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰⁹; ¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁶; ¹⁶¹⁸; ¹⁶⁰⁷; ¹⁶¹⁵; ¹⁵⁹³; ¹⁶¹⁵; ¹⁵⁹⁰; ¹⁶¹⁸; ¹⁶⁰⁸; ¹⁶¹²; ¹⁵⁷⁸; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁸³; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁵; ¹⁵⁹³; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰⁹; ¹⁶⁰⁴; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰⁷; ¹⁶¹⁵; ¹⁵⁸⁷; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁵; ¹⁵⁷⁴; ¹⁶¹⁶; ¹⁵⁸⁵; ¹⁶¹⁵; ¹⁵⁷⁵; ¹⁶⁰⁴; ¹⁶¹⁸; ¹⁵⁸⁰; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁸⁷; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁸³; ¹⁶¹⁶; ¹⁵⁷⁶; ¹⁶¹⁶; ¹⁵⁷⁵; ¹⁶⁰⁴; ¹⁵⁸⁷; ¹⁶¹⁷; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰⁷; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁸⁵; ¹⁶¹⁶; ¹⁶⁰⁸; ¹⁶¹⁴; ¹⁵⁷⁵; ¹⁶⁰⁴; ¹⁶¹⁸; ¹⁵⁸¹; ¹⁶¹⁵; ¹⁶⁰⁵; ¹⁶¹⁷; ¹⁶¹⁴; ¹⁶⁰⁹; <M›;inler birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamet ve şefkat g ;stermede, tipki bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve y ;ksek ateşle bu acayı paylaşan bir bedene benzer. (M ;slim, Birr, 66) benzetmesi ile bu durumu en g ;zel şekilde dile getirmi ;ti. Ona ne kadar değer verdiğini g ;stermek i ;ccedil;in Çocu ;n kuşunun hatırını sormak, Muhabbet sebep olacak şekilde aile fertleriyle  ;şakala ;mak, Onlarla g ;zel vakit ge ;ccedil;irmek, Dostlarla muhabbet edip eski g ;umur ;nleri y ;acirc;d etmek, Kar�isındaki insana onu sevdigi s ;ylemek, Yeni bir arkada ; edinirken ona hem kendisinin hem de babasının ismini sormak, Sadece tanadığına değil tanımadığına da sel ;cim vermek, Hz. Peygamber’in yaptığı ya da yapılmasını hoş karşıladığı davranışlardı. Res ;ucirc;lullah, toplumsal kayna ;maya hizmet etmesi sebebiyle hem bayramlarda oyun ve e ;lencelerin hem de di ;er zamanlarda ok, at ve deve yar ;s gibi yar ;şların tertip edilmesine de m ;saade ederdi. Sosyal ;mede ibadetlerin de önemli bir rol ;u ;vardır. Allah Res ;ucirc;l ;n Medine’de ilk i ; bir mescit yapmak ve herkesi orada toplamak olmuştur. O, g ;nde be ; kez insanları bir araya getiren camiyi sosyal hayatın merkezine yerle ;stirmi ;tir. B ;ylece namaz, inananları her t ;rl ;k ; ve hay ;cirk;sizlikten alikoyarak ahl ;ken g ;umur ;zellestirdi ;gi gibi onların birbirleriyle kayna ;malarına ve iletişim h ;acirc;linde olmalarına da vesile olmuştur. Hz. Peygamber, ash ;cirk;b ;n ; namazı yalnız k ;lmaktan ziyade cemaatle k ;lmaya te ;vik etmiş, kadınl ;n cemaate kat ;lmalarına engel olunmamasını ve bayram namazlarına kadın erkek, b ;y ;k ; k ;herkesin i ;ştirak etmesini, o g ;umur ;n ;n co ;kusunu paylaşmasını istemi ;tir. Nitekim g ;ouml;rme engelli sah ;cirk;b ;icirc; ibn Ümm ; Mekt ;cim, cemaatle namaza gelemeye ;cini belirterek kendisinden izin isted ;inde de Res ;ucirc;lullah, ona ezan ; i ;tip i ;sitmedi ;ni sormu ; ve olumlu cevap al ;nca cemaate gelmesini s ;ylemi ;tir. O, engelli dahi olsa hi ;ccedil; kimsenin sosyal hayattan kopmasını, toplumdan uzak kalmasını istememi ;tir. Kur ;an ;da pek çok defa namazla birlikte zik ;cirt; ibadeti, toplumun farklı kesimleri olan zenginler ve fakirler aras ;ndaki u ;ccedil;urumu ortadan kaldır ;yor, insan ;n bencillik duygusunu k ;relten帮忙和payla ;ma ve payla ;ma bilincini yerle ;stiriyordu. Iftar sofralarında zenginle fakiri bir araya getiren oru ;ccedil; ibadeti ise bir lokma ekme ;e dahili muhta ;ccedil; kimselerin

hâlinden anlamaya vesile olduğu kadar kişiyi, insanlara karşı her türlüsözlü ve fiilîkötülükten alıkoymarak sosyal ilişkilerin daha da gelişmesine katkı sağlıyordu. Yine hiçbir fark ve ayrıcalığın gözeti ölçüde samimi bir atmosferde insanları buluşturan hac ibadeti de bireyi ağırlıklı olarak bu açidan eğitiyordu. Allah Resûlü’nün insanlarla birlikteliği bir amaca yönelikti. Bir vazifeyi yerine getirecek, bir faydaya hizmet edecekse insanlarla hemhâl olur, değilse faydasız buluşmalardan, mânâsız konuşmalardan uzak dururdu. Efendimiz gevezelik eden, laf kalabaklı ile insanları etkisi altına almaya çalışanların kıyamet günükendisine en sevimsiz görünen kimseler olacağını bildirmiştir.

مَنْ قَامَ
مَقَامَ
رِيَاءٍ
وَسُمْعَةٍ
رَاءَى
اللَّهُ بِهِ
يَوْمَ
الْقِيَامَةِ
وَسَمَّعَ “Kim,
görsünler ve duysunlar diye iş yaparsa, Allah kıyamet günü onun
maksadının gösteriş ve insanlara duyurma olduğunu ortaya çıkarır!”
 (Dârimî, Rikâk, 35) Buyurarak herkes tarafından tanınmak,
çevresini genişletmek, nüfuzunu artırmak, zenginliğini veya dindarlığını
göstermek gibi gayelerle insan içine karışmanın hiçbir şekilde tasvip edilemez
olduğunu beyan etmiştir. İnsanlarla ilişkiler samimiyet esasına dayanmalı, riya,
ikiyüzlülük ve kibirden uzak olmalıdır. Zira bu şekilde davranışları, sadece
günah işlemekle kalmayıp aynı zamanda imanlarını tehlikeye atmış oluyorlardı. Nitekim
Peygamberimiz (sav), إِنَّ
يَسِيرَ
الرِّيَاءِ
شِرْكٌ Riyân'ın azının bile şirkətbenzediğine dikkat
çekmiş. (İbn Mâce, Fitn, 16) Peygamber Efendimiz her ne kadar insanların
arasına karışıp onlarla süregelen doğal ilişkiler çerçevesinde kimi zaman
yıpranmayı, incinmeyi ama buna sabretmeyi prensip olarak öğretse de, topluma karışmaktan
geri durduğu ve geri durulmasını tavsiye ettiği zamanlar da olmuştu. Her an Allah ile beraber
olduğu için inzivaya çekilmek gibi bir ihtiyaçç hissetmemiştir ancak, senenin
bazı günlerinde, özellikle Ramazan ayında günük hayatın
meşgalelerinden uzaklaşarak itikâfa çekilmiştir. Allah Resûlü’ne
göre insanlardan uzak durmayı gerektiren başka hâller de vardı. Eğer bir toplulukta
günah işleniyor ve o günah engellemenin imkânı bulunamıyorsa, kişi o ortamdan
uzaklaşmalıdır. Nitekim Hz. Peygamber, kötü arkadaşı demirci
körüğüne benzediğini, kıvılcımıyla yakmasa bile kötü kokusuyla
rahatsız edeceğini söyerek şerli insanlarla araya mesafe koyma gerektiğini hatırlatıyordu. Efendimiz, haklı olduğu hâde bile tartışmaya girmekten kaçinan kimse
için cennetten bir köşk verilmesine kefil olduğunu bildirmiştir. Bununla, kavga ve
tartışma durumunda kişinin haklılığını ispat için sözü uzatmak yerine,
karşısındakileri daha fazla incitmek ve herkesin yanlışını anlamasına bir fırsat vermek adına
oradan ayrılması gerektiğini vurgulamıştı. Peygamberimiz, insanı eğiten bir süreç
olarak sosyalleşmeyi teşvik etmekle beraber toplum hayatı dikkate alınması gereken hususlarla

da dikkat çekmişti. Başkalarının evini gizlice gözetlemek, Gizli konuşmalara kulak kabartmak gibi insanların mahrem hâllerini öğrenme amaçlı her tü davranışı şiddetle yasaklamıştı. O, başkalarına ait evlere ve diğer özel mekânlara girmeden önce izin istemenin gerekliliği konusunda son derece titizlik gösterirdi. Allah Resûlü, zararlı ortamlardan uzak kalınmasını tavsiye etmekle birlikte hiçbir zaman münzevi bir hayat yaşamayı tercih etmemiştir. Onun sünneti ve yaşantısı bunu en güzel şekilde ispat ediyordu. Nitekim Mekke’de geçirdiği sıkıntılı yıllarda sonra Medine’ye hicret ederek zarar gördüğü ortamdan ayrılmış ama insanlardan uzaklaşmamış, başka bir toplumda hayatına devam etmiştir. Hatta Medine’de birbirine düşman olan iki kabile Evs ve Hazrec’i, sonrasında ensar ve muhacirleri kardeşleştirerek ve Medine Sözleşmesi ile Yahudilerle anlaşma yoluna giderek medenîleşme sürecinde önemli adımlar atmıştı. Bedevîliğin insanı kabalaştığına dikkat çeken Hz. Peygamber, bedevîleri de bu sürece dâhil etmiştir. Bunların hepsi, yani hicret, muâhât (kardeşleştirme) ve bedevîleri Medine’ye yerleştirme, medenîleştirme ve sosyalleştirme projesinin aşamalarıydı. İnsanın sosyal bir varlık olduğunu göz ardı etmeyen Allah Resûlü, insan ilişkileri üzerinde titizlikle durmuş ve Müslümanları doğumdan öüme kadar sosyal bir hayata teşvik etmiştir. Nitekim İslâm’da sosyal ilişkiler, bireyin kendisinden başlayarak aile, akrabalar, komşular, arkadaşlar, Müslümanlar, zimmîler ve nihayetinde bütün insanlar olmak üzere halka halka genişleyerek kuşatmaktadır. Müslüman’ın her bir sosyal halka için ayrı hak ve sorumlulukları vardır ve İslâm bunlara tek tek dikkat edilmesini öngörmüştür. Bu halkaları koparacak, yok sayacak ya da zayıflatıacak her türlü girişimi de yasaklamıştır. Günümüzde ise şehirler giderek kalabalıklaşmasına rağmen sosyal ilişkiler oldukça zayıflamış, modern hayatın getirileri insanı daha da yalnızlaştırmıştır. İnsanlar bir arada bulundukları hâde âdeta aralarında görünmez duvarlar varmış gibi birbirleriyle iletişimden yoksun hâle gelmişlerdir. Hâlbuki Müslüman’a yakışan, insanlarla iyi ilişkiler içerisinde olmak ve böyelce dünyayı gerçek anlamda yaşanılabilir hâle getirmektir. Zira Sevgili Peygamberimiz mümini şöyle tanımlamıştır:

الْمُؤْمِنُ
مُؤْلَفٌ
وَلَا خَيْرَ
فِيمَنْ لَا
يَأْلَفُ
وَلَا
يُؤْلَفُ “Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle yakınlık kurulamayan kimsede hayır yoktur.” (İbn Hanbel, II, 400.) Hadislerle İslâm Cilt 4 Sayfa 297

[islam ve Hayat, Güncel Vaaz ve Hutbeler](#)